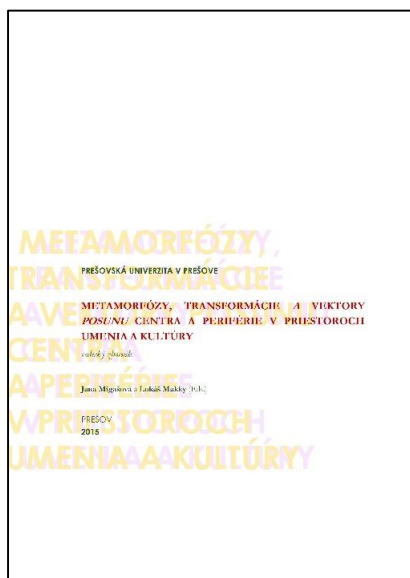

MIGAŠOVÁ, J. a MAKKY, L. 2015. *Metamorfózy, transformácie a vektory posunu centra a periférie v priestoroch umenia a kultúry*. Prešov: Prešovská Univerzita v Prešove, ISBN 978-80-555-1467-3.

Anna Prištiaková; anna.pristiak@gmail.com

Vedecký zborník *Metamorfózy, transformácie a vektory posunu centra a periférie v priestoroch umenia a kultúry* sumarizuje štúdie, ktoré tematicky nadväzujú na predošlé iniciatívy Inštitútu estetiky a umeleckej kultúry FF PU v Prešove, týkajúce sa témy vzťahu centra a periférie. Ako uviedli samotní editori: „dlhotrvajúci odborný záujem J. Bakoša (od roku 1984), ktorý vyvrcholil v knižnej publikácii *Periféria a symbolický skok* (2000), pre editorov zborníka predstavuje množstvo nasmerovaní a inšpiratívnych téz“. Príkladom ďalších iniciatív v rámci témy, tak aktuálnej práve pre slovenský kontext, je medzinárodná konferencia Spolku mladých umenovedcov a konzumentov umenia ERRATA v roku 1999 (*Centrum-okraj? Elitapriemer*), ďalej podujatie organizované Ústavom literárnej a umeleckej komunikácie FF UKF v Nitre (*O periférnosti inak*, 2002), a taktiež aj aktivity a publikácie Inštitútu estetiky a umeleckej kultúry (realizované výskumy estetiky na periférii alebo špecifiká regionálneho

umeleckého priestoru, online projekt *Biele miesta*, konferencie *Špecifická kultúrneho a spoločenského vývoja na východnom Slovensku* 2012, *Umenie na periférii a periféria v umení* 2014, a iné.).

Zborník predstavuje pokračovanie v skúmaní bohatosti a všestrannosti problému periférie a centra a ilustruje možnosti transformácie ich vzťahu. Tento vzťah definuje a analyzuje nielen z topografického, ale aj kultúrneho, umelecko-historického a spoločenského hľadiska. Príspevky sú rozdelené do štyroch celkov, pričom kritériom delenia je vnútorná obsahová štruktúra jednotlivých príspevkov, nehľadiac na priznanú vedeckú príslušnosť. Štúdie dvadsiatich prispievateľov sú kategorizované v týchto celkoch: I. Teoreticko-metodologické špecifiká vzťahu „periféria-centrum“, II. Kultúrna a topografická periféria, III. Prejav komplementarity periférie a centra a IV. Inšpiratívnosť a tematizácia periférie.

Prvý tematický okruh zahŕňa teoreticko-metodologické príspevky. Autori v príspevkoch jednak približujú špecifické, a preto často periférne prístupy skúmania (Beáta Benczeová: *Nostalgická paradigma v sociokultúrnej koncepcii Michela Maffesoliba*, s. 15-29), prípadne aplikujú prístupy s historicky daným centrálnym charakterom na periférne a nedocenené kultúrne produkty (Štefan Haško: *K otázke verejného (ne)uznania umeleckých diel v Kantovej teórii umenia /Kant – Dickie – Levinson/*, s. 30-36). Analyzujú kultúru ako ekonomický činiteľ (bez negatívneho zreteľa) a zároveň nazerajú na euroatlantickú kultúru cez pojem globalizácie, pričom do

opozície k nej kladú altermodernu ako periférny prejav (Ján Husár: *Ekonomika kultúry, globalizácia a plánovanie nových centier umenia*, s. 37-45), zaoberajú sa chápaním periférnych a centrálnych prvkov v literatúre a v poetologickom kontexte (Pavol Markovič: *Binárna opozícia „centrum-periféria“ v kontexte lingvistickej a kondicionálnej poetiky*, s. 46-53). V závere tematického okruhu sú skúmané fenomény periférie a centra vo vzťahu k oblasti estetickej teórie (Jana Sošková: *Estetická teória a problémy centra a periférie*, s. 54-65).

Druhý tematický okruh otvára príspevok Adriána Džugana *Mendikantské rehoľné komunity a periféria (sonda do problematiky)* (s. 67-75), v ktorom sa autor zameril na konkrétne rehoľné komunity a ich miesto na geografickej periférii mesta, ktorá sa však stáva vďaka aktivitám rehole kultúrnym, spoločenským a duchovným centrom mestskej komunity. Luciana Hoptová v príspevku *Od periférie k periférii: Vplyv vnútropolitického vývoja Bieloruska na kultúrny život krajiny v medzivojnovom období* (s. 76-89) opisuje kultúrny život a kultúrne aktivity v krajine, ktoré boli často legislatívne odsúvané na okraj a zároveň bez podpory štátu. Vďaka viacerým iniciátorom však napriek tomu pretrvali a obhájili svoje miesto v európskom kontexte. Peter Laučík približuje v príspevku *Desať dní pekelnej slobody Petra Repku (1967)* (s. 90-100) pokus spisovateľa (člena Osamelých bežcov) stráviť v Demänovskej jaskyni desať dní. Laučík opisuje Repkovo prežívanie bez prirodzeného svetla, kedy sa ľudské vnímanie okolitého sveta mení a jaskyňa sa tak stáva nielen topografickou perifériou, ale aj perifériou pocitovo vzdialenou k nášmu bežnému či dokonca alternatívne (ako ho bežne chápeme) životnému priestoru. Posledným príspevkom v tematickom okruhu je príspevok *Slovensko ako križovatka pravekého sveta - periféria a centrum* (s. 101-114) Lukáša Makkyho, ktorý približuje vybrané praveké kultúry a pamiatky pochádzajúce z územia Slovenska a poukazuje na nedocenenie ich originality a umeleckej hodnoty, ktorá odzrkadľuje periférnu tvorivosť nášho územia.

Tretí tematický okruh prezentuje analýzy konkrétnych prejavov periférnej kultúry alebo presuny aktivít z periférnej oblasti do centrálnej a naopak. Hneď prvá je detailná štúdia Slávy Kopčákovej, ktorá poukazuje v príspevku *Periféria a „periférnosť“ foriem hudobného života na príklade fenoménu vojenskej hudby v Prešove v 19. storočí* (s. 116-126) na fenomén hudobného života, ktorý nepovažuje za marginálny. Argumentuje ho skutočnosťou, že hudobníci z vojenských kapiel patria medzi centrálnu osobnosť hudobného a teda aj kultúrneho života v mestách a prinášajú kvalitné hudobné zážitky. Ďalší z autentických umeleckých prejavov prekračujúcich periférny kontext opisuje Júlia Kopilcová (*AMCtrio, jazzová formácia prekračujúca periférny kontext*, s. 127-131). Približuje tvorbu súčasnej jazzovej formácie pochádzajúcej z Prešova, ktorá sa ambíciou vnašať do hudobnej tvorby originalitu zaraďuje medzi stredoeurópsku jazzovú špičku. Agáta Košičanová uvádza vo svojom príspevku *Susanne Langer a periféria* (s. 132-142) príklad osobnosti – mysliteľky 20. storočia, ktorá stojí na hrane centra a periférie. Susanne Langerová bola dlho zaznávaná a nenasledovaná, napriek tomu, že autorka príspevku dokladuje Langerovej aktuálnosť a pokrokovosť hodnú rovnocenného zaradenia k ostatným mysliteľom 20. storočia. V prípade tejto osobnosti ide teda o perifériu, ktorá je výsledkom jej nekonvenčného myslenia. Mária Lechmanová vo svojom príspevku *Skladateľ Jozef Grešák-príslušník „periférie“ slovenskej hudobnej kultúry?* (s. 143-156) venuje pozornosť ďalšej osobnosti hudobného života. Tento hudobný skladateľ predstavuje príklad zaznáwanej osobnosti, ktorá sa snaží presadiť v centre kultúrneho diania a „propagovať“ v ňom vysoký potenciál ľudovej hudby a tematizáciu osudov ľudí, žijúcich na spoločenskej periférii - v regióne, z ktorého pochádza aj samotný hudobný skladateľ. Ďalšiu z periférnych hudobných foriem predstavila autorka Zuzana Selčanová. Vo svojom príspevku *Melodram v českej kultúre* (s. 157-161) sa venuje žánru, ktorého periférnosť vyplýva zo skutočnosti prelínania hudobných štýlov. Autorka opisuje vývoj melodramy v kontexte českej kultúry a poukazuje na vhodnosť využitia tohto žánru v pedagogickom procese. Posledný príspevok tretieho bloku zborníka *Obrazy z fotografie: prekračovanie hraníc maľby a fotografie* (s. 162-173) sa venuje fotografii a maliarstvu a ich vzájomnej komunikácii

a ovplyvňovaní. Autor Martin Zbojan v ňom mapuje ako sa fotografia prepracovala z okrajovej pozície v rámci vizuálneho umenia na miesto v centre záujmu umelcov o fotografiu ako preferovanú techniku či tému vizuálneho umenia.

Posledný, štvrtý tematický blok otvára príspevok autora Tomáša Bozóa, *Characteristics of Japanese Art and its influence on impressionism and post-impressionism* (s. 175-183), v ktorom sa zameriava na priblíženie japonského umenia a demonštráciu jeho prvkov, ktoré sa vyskytli v impresionizme a postimpresionizme. Upozorňuje tiež na skutočnosť, že v Európe sa považuje za periférne každé umenie, ktoré nie je európskeho a severoamerického pôvodu. Konštatuje, že prevláda tendencia zhŕňať ázijské umenie do jedného prúdu. Peter Laučík v príspevku *Jaskyne Osamelého bežca Ivana Laučíka (1944-2004)* (s. 184-199) analyzuje priestor jaskyne ako tematickú inšpiráciu v poézii – v konkrétnych básnických zbierkach. Opisuje ako Laučíkove básne prechádzajú od témy jaskyne ako priestoru k téme priblíženia pocitu zo života v jaskyni. V ďalšom príspevku (*Preferencia detskej tvorby ako súčasť slovenskej výtvarnej moderny*, s. 200-217) autorka Jana Migašová prezentuje slovenských moderných výtvarníkov, ktorí boli inšpirovaní detskou tvorbou. Na preferenciu detskej štylizácie nazerá ako na obrat k dovtedy periférnym oblastiam vizuálnej kultúry. Štúdia autorky Martiny Petříkovej „*Centrum*“ ako *periféria* a „*periféria*“ ako *centrum v umeleckej interpretácii* (s. 218-231), taktiež súvisí s deťmi, v tomto prípade však ide o analýzu atypických priestorov, v ktorých sa odohráva dej knihy pre deti (*Prečo bývajú za mestom*, 2014) Petra Stamma a Juttu Bauera. V príspevku Ondreja Pet'kovského (*Umelecká tvorba ľudí s mentálnym postihnutím ako periférny umelecký prejav*, s. 232-249) má čitateľ možnosť nazrieť do sveta ľudí s mentálnym postihnutím. Autor sa zameral na ich zručnosť a umeleckú produkciu. Poskytuje detailný historiografický, psychologicko-analytický, interpretačný a galerijný prístup k dielam, ktorých uznanie ako umelecky hodnotných výtvorov art brut si vyžaduje v mnohom detailný prístup. Na príspevok tematicky nadväzuje príspevok Jany Soškovej *Je „art brut“ umením? Pre a proti* (s. 250-261). Autorka reaguje na výstavu ART BRUT LIVE – sbírka abcd v Centre súčasného umění DOX, ktorej sa zúčastnila dvakrát. Návštevy autorku vyprovokovali ku kritike galérie, ktorá nebola schopná zabezpečiť fundovaný výklad, ktorý by sprostredkoval plnohodnotný estetický zážitok. Autorka v príspevku ponúka možnosti „ako“, „a kedy“ nazeráť na výtvory art brut ako na umelecké diela a otvára otázku hraníc umenia a „neumenia“.

V sumárnom hodnotení príspevkov uvedených v zborníku môžeme konštatovať, že sú nielen veľmi umne usporiadané do zmysluplného celku, ale prinášajú bohaté a všestranné nazeranie na problém periférie a centra. Je tomu tak aj vďaka participácii autorov z rôznych vedeckých či umeleckých oblastí (pohľad estetikov, hudobníkov, výtvarníkov, literátov, historikov...). Zborník zahŕňa okrem odbornej pestrosti aj rôznu skúsenostnú úroveň autorov (texty doktorandov, docentov, profesorov,...), napriek tomu však pôsobí vyvážené. Referáty nadväzujú jeden na druhý a vzájomne sa dopĺňajú, sú hodnotným príspevkom k frekventovanej téme. Vedecký zborník má teda vďaka svojej farebnosti a širokému záberu potenciál oslovit' jednak odbornú verejnosť zainteresovanú v prezentovanej téme, ale aj širšie umelecké či pedagogické publikum.

Mgr. Anna Prištiaková
Inštitút estetiky a umeleckej kultúry
FF PU v Prešove
anna.pristiak@gmail.com

---

www.casopisespes.sk
